

A SZTRÁJK
FOGALMA ÉS JOGOSULTSÁGA
TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL

ÍRTA

FERENCZI IMRE

KÜLÖNLÉNYOMAT A »HUSZADIK SZÁZAD«-BÓL

BUDAPEST
POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KÖNYVKERESKEDÉSE
1905

A sztrájk rengeteg magángazdasági és társadalmi kárai adják okát a rendkívül változatos megítélésnek, a melyben a különböző érdekkörök és pártirányzatok szempontjából részesül.

Vannak, a kik feltétlenül dicsőítik, a kiszipolyozott, lábbal tiprott munkás-proletariátus igazságos fellázadásának tekintik arezátlan üldözői a pénzsákok ellen; mások a legnagyobb erkölcstelenségnek minősítik és Mohi Kóbert alábbi szavainak szellemében »a lustálkodó agitátorok által felizgatott durva tömeg pusztá rakonczátlankodásának mondják, mely csak keresni, de dolgozni nem akar«.¹

E vélemény-hullámmások között a sztrájk helyes megítéléséhez csak akkor juthatunk, ha megfontoljuk, hogy mennyiben szükséges és elkerülhetetlen a társadalmi gazdaság mai szervezete mellett e minden tényezőre fájdalmas jelenség, mennyiben kerülhetők el magasabbrendű társadalmi intézmények által egyáltalában a sztrájkok egy jórésze vagy enyhíthetők legalább kárai és veszélyei; mennyiben »igazságos«, tehát elismerendő fegyvere a sztrájk a bémunkásságnak, másrészt mennyiben »rakonczátlankodás« csakugyan a sztrájkjal való élés ott, a hol más kevésbé káros társadalmi berendezkedésekkel végezhető el az egyszer szükségesnek és hasznosnak felismert funkciója.

A sztrájkot gyakran a külső analógiától félrevezetve és minden tudományos fogalom meghatározása veszedelmére egy

¹ Stieda, *Arbeitseinstellungen*, Handw. d. Stw. Jena, 1300. II. Aufl. I. Bd S. 731.

minden korban és társadalmi szerkezetben előforduló jelenségként tüntetik fel.

A *sztrájk* jogosultságának megítélése azonban csak úgy sikerülhet, ha egyszerűen és kizárólag a *mai bérrendszer sajátos folyományát* látjuk benne és e tétel mélyítése alapján a sztrájk fogalmának tudományos és konkrét tartalmat adva, régi korok és társadalmak hasonló jelenségeitől élesen különválasztjuk.

A sztrájk a szabad társadalmi szerkezetben *gazdaságig szempontból* nem egyéb, mint egy mindennap megfigyelhető nézeteltérés visszatérése a munkaviszony terén, t. i. hogy valamely termelő vagy eladó nem hajlandó árúját oly árért átengedni, melyet neki kínálnak.

A nagy francia forradalom után idővel minden kulturállamban a munkaviszony egy kétoldalú magánjogi szerződés alapjára helyezkedett, mely által a munkás magát munkaerejének eladására, azaz bizonyos szolgálatok teljesítésére, a munkaadó pedig bizonyos (főleg pénzbeli) ellenszolgáltatásra kötelezi magát. A szabad egyezkedés elve, melynek a jog kezdetben nem szabott egyéb határt, minthogy a munkás örökre való lekötöztetését tilalmazta, vált a bérmunkásság egész életmódjának, családi életének, társadalmi becsülésének stb. alapjává.

A szabad bérszerződés azonban korántsem teremtette meg azt a feltétlen szabadságot és abszolút egyenlőséget, melynek jegyében született, még pedig — mint Schmoller rámutat — már azon körülmény figyelmen kívül hagyása folytán sem, hogy »minden munkaviszony, kompromisszumot képvisel a szabadság és rend között«. ¹ Tehát mégha a szerződés megkötésénél a munka-áru eladója annak vevőjével egyenlő akarati szabadsággal bírna is, mégsem válnék a munkaadóval egyenlő féllé *megkötése után*. A munkás szerződésileg kötelezi magát, hogy teljesen beleilleszkedik a műhely vagy a gyár mechanizmusába és személyes szabadságát az üzem-rendnek és fegyelemnek alárendelve fogja a neki kijelölt teendőket elvégezni; ellenben a vállalkozó személyes szabadsága ép oly kevéssé szenved a munkabérszerződés folytán korlátozást, mintha bármely más áru felett köt adás-vételi szerződést. *Ezen egyenlőtlenség*, melyet a nemzeti termelésnek magánvállalkozók által való vezetése követel meg, a modern munkaviszony *szükséges és kívánatos* tényálladási eleme.

¹ Schmoller G., *Grundriss der allgemeine Volkswirtschaftslehre*, Leipzig, 1900—1904. II. Bd. S. 272.

De már a munkaszerződés e szükségképeni szolgálati jellege folytán viszonylag nagyobb fontossággal bír a munkásra nézve, hogy ez egész létét érintő szerződés *megkötésénél* mint egyenlő jogú és hatalmú tényező érvényesítse befolyását! Tényleg azonban, ha az elszigetelt munkás áll szemben munkaadójával, számos körülmény okozta nagyfokú egyenlőtlenség mutatkozik, melyre mint különösen Thornton és Bretano dolgozatai által a nemzetgazdaságtan axomái közé emelt igazságra ma már a rövid utalás is elégséges. Az elszigetelt munkásnak mindenképen hátrányosabb helyzetét különben már Smith Ádám is felismerte.

»A közönséges munkabér mindenütt a szerződéstől függ — mondja *Wealth of Nations-ben* — melyet a két fél köt, kiknek érdekei korántsem esnek össze; de nem nehéz előrelátni, hogy e viszályban, melyik fél lesz előnyben és kényszeríti a másik félt ajánlatának elfogadására.«¹

A mai munkabér-szerződési viszony mellett a termelés egyik tényezője, a munka a hozadéknak egy részével megvett áru. Természetes és jogos cselekmény tehát, hogy az esetben, ha ez áru eladója a szerződés megkötésénél mutatkozó egyenlőtlenség folytán ahhoz a meggyőződéshez jut, hogy a kínált vagy addig fizetett bérből családotól megélni nem tud, avagy az oly munka teljesítésére szorítja, mely ez árunak személyével való összefüggése miatt az adott egyéb munkaföltételek és körülmények (tulhosszu munkaidő, egészségtelen helyiség, rossz bánásmód stb.) folytán egyéb fizikai, társadalmi vagy erkölcsi érdekeit veszélyezteti, nem adja el, illetve beszünteti munkáját és azt alkalmasabb körülmények között iparkodik érvényesíteni.

Azonban az elszigetelt egyén munka-megtagadása helyzetét nem javíthatja, alig hagyja el munkahelyét, a hasonló vagy rosszabb helyzetű társai tódulnak helyére. »Mily kilátása van a sikerre a munkásnak, ki egyedül szünteti be munkáját? — kérdi Mill. Hogy tudhatja, hogy a piaczi állás megengedi-e annak értékemelkedését, hacsak társaival nem tanácskozik, mely tanácskozás természetesen a megbeszélt eljárásra vezet?« Mill-lel tehát »a munkások összebeszéléseiben a munka tömeges beszüntetésére« egy nélkülözhetetlen eszközt kell látnunk, »mely a munka eladóját egyedül képesíti, hogy a szabad verseny mellett önérdékét megóvja.«

¹ Smith Ádám, *Wealth of Nations* (Macculloch-féle kiadás). Edinbourg, 1855. 30. 1.

A munkásoknak tehát, ha azt akarják, hogy meggyőződésük, mely szerint a termelés hozadékában való jogos részüket Stieda kifejezése szerint egy »tál leneséért« elajándékozták, ne maradjon pusztán platonikus érzület, ha tényleges befolyást akarnak szere'zni a munkafeltételek megállapítására; úgy szükségkép csak a gyengék szolidaritásában lehet a túlsúly, mely a verseny feltételeit a tőkeerős munkaadóval szemben egyensúlyba tudja billenteni és a szerződést valóban szabaddá tenni.

De tovább mehetünk! Az *egyéni egyezkedésnek* a munkafeltételek *csoportos megállapításával* való *helyettesítése*, a mai termelés-technikai viszonyok között *elkerülhetetlen* volna még akkor is, ha a szabad munkaszerződés eredeti szellemének megfelelően, az egyéni egyezkedés járna tényleg a munkásra nézve is a lehető legnagyobb előnnyel. Turgot és Smith idejében még lehetséges volt, hogy a mester minden egyes segédjével külön egyezkedjék. A mai termelési viszonyok azonban a szerződések tartalmát, mind a munkafeltételek, mind a munkarendeknek kialakulását egész szakmákra, vidékekre, sőt országokra kiterjedőleg egységesítették. Abban a korban, melynek jelszava, hogy az idő pénst képvisel, tűrhetetlen időveszteség is volna a rendkívül változatos és sokoldalú munkaviszony összes feltételeit egyénenkint megállapítani. A munkafeltételeknek a bérmunkások ezreire való egységes és egyöntetű megállapítása — természetesen a szükséges fokozatokkal — már a *gazdatáyiasság és technikai körviszonyok követelménye*.

De épen mivel a munkafeltételek ma szükségkép egységesülnek, különös érdeke minden egyes bérmunkásnak, hogy az összesség mint ilyen a maga fokozott hatalmával jusson befolyásra az izolált egyén helyett a standard-feltételek megállapítására, mert különben az egyesnek gyengesége folytán oktrojált silány munkaviszonyok válnak általánossá. »A szabad bérszerződés, az individuális egyezkedés értelmében — mondja Schmoller — csak annak bevallása volt, hogy annak idején a régi rend helyébe nem tudtak mindjárt újat teremteni, mivel még nem tekintik át az új technikát, az új sokkal komplikáltabb üzemi formákat, az új munkavonatkozásokat.«¹

A modern bérmunkaviszony természetéből, az eddigiek alapján, azonban még csak annyi következne, hogy a munkásoknak elemi és jogos törekvése *koalíciók*, azaz oly egye-

¹ I. m. 271. 1.

sütések létesítése, melyek a munkafeltételeknek kedvező befolyásolását czélozzák.¹

Hogy ezen koalíciók oly igen gyakran tömeges munkabeszüntetés által törekednek előnyöket kivívni, az az »ipari forradalommal« végbement gazdasági, társadalmi, etikai és morális átalakulásnak a következménye. A kisiparban osztály-fokozat nem volt, csak korkülönbség; a legény a legnagyobb valószínűség szerint mester-sorba emelkedhetett. A mai egyoldalúlag képzett gyári munkásnak, de még a legtehetségesebb tanult kézművesnek is kilátása magát a vállalkozók sorába felküzdeni a minimumra csökkentek. A munkaviszony függőleges, létra-szerűen megmászható tagozatát, egy majdnem teljesen átugorhatatlan úr által elválasztott vízszintes osztály tagosul ás váltotta fel. A német foglalkozási statisztika szerint 1895-ben az ipar terén keresők 79.90%-a, a mezőgazdaságban keresőknek 64.81%-a bérmunkás minőségben foglalatzkodott. Ha e számadatokhoz hozzávesszük, hogy ez államban Schmoller számítása szerint 22 millió kereső közül 16.5 millió ember élt, ha nem is a bérszerződés, de függő munkaviszonyban, úgy átlátjuk, minő rendkívüli fontossága van ez óriási néprétegre a munkaviszony lehetőleg és minden eszközzel megkísérelendő kedvező alakítása, melyből kiemelkedni az egyénnek többé oly kevés chance a van.« A kapitalisztikus termelési rendben rejlő visszásság — mondja Sombart — a mely csak azzal jött a világra, az emberek többségének a kapitalisztikus vállalkozóktól való növekvő gazdasági függősége. A mily mértékben a kapitalizmus előrehalad, annál nagyobb lesz a függő helyzetben levők, az önállótlanok száma ... A »középosztály politikusok«-nak teljesen igazuk van, midőn a kapitalisztikus fejlődés belső hibája és sebeként utalnak arra, hogy mind szélesebb s szélesebb körök folyton emelkedőleg vesztek el általa önállóságukat... S a mi e helyzet visszásságát még növeli, a gazdasági lét növekvő függőségével lépést tart az egyén öntudatának emelkedése, az individualitás fokozódó izmosodása. Itt tehát egy konfliktussal állunk szemben, korunk számos összeütközéseinek egyikével, egyikével, a mely ügy látszik megoldhatatlan. A felett nem lehet ugyanis kétség, hogy a társa-

¹ Nem minden gyülekezet vagy összebeszélés, nem minden egyesület vagy szövetség — mondja Lotmar — koalíció, a célra való tekintet nélkül, hanem csak az a szervezet, mely kedvező bér- és munkafeltételek elnyerésére irányul Lotmar Philipp, *Dir. Tarifverträge zwischen Arbeitgebern und Arbeitnehmern. Arch. f. soc. G.* Bd XV. S. 48.

dalom kapitalisztikus organizációjának, vagy mint a népies szólám tartja, a nagytizem felé való fejlődésnek *feltartóztatása*, talán abban a szellemben, a mint azt a középosztály-politikások elképzelik a *nemzet öngyilkosságát* jelentené.¹

A munkaviszonynak együttes erővel való kedvező befolyásolásának állandó lebetősége tebát a bérmunkából élők óriási rétegének legnagyobb érdeke. Hozzájárul, hogy a kapitalisztikus átalakulás a hagyományos szokásokat, a polgári, vallásos köteleket, a családi életet meglazítja; másrészt a társadalom minden osztályában új igényeket, szükségleteket támaszt. A munkásosztály látva a gyorsan, mintegy varázseszközzel összeharácsolt modern vagyonok keletkezését, azok minden földi életet megszerző hatalmát, saját szorult helyzetét ama szerencsésebbek családságának kezdi tekinteni. A kik az aranyborjú körüli tánczban elbuktak, az igazi proletárok, az osztályonkívüliek szintén hozzájárulnak a szociális ellenézés fokozására a munkásosztályban. Meggyőződött próféták támadnak körükben, kik a munkásság feltartóztathatlanul fokozódó elrongyolódását hirdetik a jövőben. A mai bérmunkás-osztály nagyrészt elvesztvén hitét egy felsőbb hatalomban, a modern gazdasági élet fájó megrázkódásaitól is elkeserítve, szívesen hitelt ad e jóslatoknak, mind pesszimizmusabbá, de egyúttal harcziassabbá válik. Az ezreket munkahelyeikből könnyörtelenül kivető, időleg visszatérő válságok, a világverseny fejlődésével párhuzamosan a vállalkozók részéről tapasztalt felsőbb nyomás, kik különösen a termelési költségek azon ruganyos elemét iparkodnak leszállítani, melyet az elszigetelt munkás bére képvisel: meggyőzték a népréteget, hogy nemcsak gazdasági helyzetének fokozatos javítására, hanem első sorban létező életmódja védelmére is, koalíciókra van szüksége, de még ezek is csak a sztrájkok hátvédével tudnak érvényesülni. Uralkodó felfogássá vált körükben a nézet, hogy kérelhetetlen osztályharcz folyik a munkaviszony terén, melyben »a ki bírja, az marja«. E „mereven felállított tan azonban, hogy a bér és munkafeltételekért folyó harez p tisztán *hatalmi próba* — Sehmoller helyes véleménye szerint — »gyakorlatilag kedvezőtlenül hatott, valósággal *elmérgesítette* a harczoikat«.

Hozzájárul, hogy a nagy munkásagglomerációk, a modern fejlődés teremtette gyárvárosok, megadták nagyszámú munkás összebeszélésére és sikeres küzdelmek előkészítésére szükséges

¹ Sombart Werner, „Dennoch!“ (aus *Theorie und Geschichte der gewerkschaftlichen Arbeiterbewegung*). Jena. 1900. S. 88.

fizikai előfeltételeket és szellem-erkölcsi környezetet. Egy ideges, harcias társadalmi milieu keletkezett, melynek szelleme kiárad a kézműipar munkásaira is, megbontván a különben is erősen meglazult etikai összhangot, mely egykor ott, a hol az üzemet a hasonló munkazubbonyban, munkásaival válllvetve dolgozó mester vezette, a műhelyekben uralkodott. De kivált egyes félreeső sajátlagosan gyáripari területek, hol csak kémények merednek az ég felé és sűrű füstfelleg vagy szénkorom borul az egész tájra, váltak a mai óriási sztrájkok tipikus tűzhelyeivé, munkásai az új tanok leglelkesebb híveivé. Leroy Beaulieu a következő hangulatos leírását adja az ily vidékeknek:

»azon vidékeken, melyek kizárólag az iparból élnek, úgyszólván nincs polgári osztály, nincsenek bíróságok, sem hivatalnokok, sem gazdag birtokosok, sem régi jómódú családok, melyek tisztességük és évszázados munkálkodásuk által, feltétlen tekintélyre tettek szert a nép felett. Munkások ezrei, néhány száz apró kalmár, gyakran nem épen ajánlatos szokásokkal, az üzemek alkalmazottai és igazgatói, íme mindaz, a mit ez új városok magukba foglalnak. Nincsenek ott sem helyi hatóságok, sem jótékony hagyományok, semmi szóval, a mi a népelemet mérsékli és megengeszteli. A munkások ez ezrei, a kik így a tisztos polgári osztály irányítása, támogatása vagy a vele való érintkezés nélkül találkoznak össze, mindenféle szenvedély rabjai. Az ipari hűbérsegről szónokolnak nekik és ha nem látnak maguk körül egyetlen közvetítő és független lényt sem a bér-munkás és a társaság vagy a munkaadó között, a ki a vállalatot vezeti — a kié gyakran a széles határban minden ház és minden föld — hogy ne adna hitelt a rágalomnak, melyeket a látszat igazolni tetszik?«¹

¹ »Dans les localités qui ne vivent absolument, que de l'industrie la classe bourgeoise est pour ainsi dire absente, il n'y a ni tribunaux, ni fonctionnaires, ni riches propriétaires. ni vieilles familles aisées, qui aient acquis par une honnêteté et un labeur séculaire, une autorité incontestée sur les populations. Des milliers d'ouvriers, quelques centaines de petits débitants, aux habitudes souvent peu recommandables, les employes et les directeurs des usines, voila tout ce que comprennent ces villes nouvelles. Il n'y a donc là ni influences locales, ni traditions bienfaisantes, rien, en un mot, qui tempere et adoucisse l'élément populaire. Ces milliers d'ouvriers, qui se trouvent ainsi réunis sans direction, sans l'appui ou le frottement de la classe bourgeoise honnête, flottent au gré de toutes les passions. On leur parie de la féodalité industrielle, et quand ils ne voient autour d'eux aucune existence intermédiaire et indépendante entre le salarié et

Tehát nem egyesek lustálkodás! hajlama¹ pusztán, vágj agitátorok merő izgatásai, noha esetleg az is közrejátszhatik, hanem a fentebbi tárgyilagos okok együttvéve tették a sztrájkot a szabadverseny rendszerének tömeges és állandó jelenségévé. A sztrájk a szabad szerződéses munkaviszony terméke, azzal került a világra; azoknak, a kik a *mai munkabérvizonyt* — itt különösen az egyéni egyezkedés jelszavára gondolunk — a jövedelemeloszlás formájaként *továbbra is fentartani* óhajtják a *sztrájkot*, illetve annak csak *possibilitását*, előrelátható időkre, *elválaszthatatlan tartozéka* gyanánt kell elfogadniuk. A tárgyilagos okok idővel való átlátása vezetett arra, hogy majd az összes kulturáliamok elismerték a koalíciójognak megadásával a sztrájk fegyverének szükségképességét és jogosultságát. A koalíciószabadság elismerésére azonban még egy igen nyomatékos indító ok vezette a modern törvényhozásokat, t. i. hogy a munkaadók koalíziói amúgy sem tilalmazhatók. »A munkaadók csekélyebb számuknál fogva — panaszkodik már Smith Ádám — könnyebben szövetkeznek és a törvény megengedi vagy legalább is nem tilalmazza e szövetkezést, míg a munkásokkal szemben ellenkezőleg jár el ... Ritkán hallunk a munkaadók szövetkezéséről, szokták mondani, de annál gyakrabban a munkásokéról. A ki e szerint azt gondolná, hogy a munkaadók valóban csak ritkán szövetkeznek, az ép oly kevéssé ismeri a világot, mint magát a kérdést. A munkaadók mindig hallgatagon, de tartósan és egyforma módozatok mellett egyesülnek azon célból, hogy a munkabér a tényleges állapoton felül ne emelkedjék.«²

Ez egyszerű igazság ellenére, keserves szenvedéseken kellett a társadalomnak keresztülmennie, míg a törvényhozások a koalíció tilalomnak a munkaadókra és munkásokra való egyenlőtlen hatását jogilag elismerték.

Viszont csak a koalíció-szabadság folytán terjedtek el mindenfelé és keletkeztek sűrűn azon állandó természetű koalíciók, *szakegyesületek (trade-union), syndicat professionelle, Gewerk*

Ja compagnie ou le patron, qui dirige l'usine, qui souvent possède toutes les inaisons ét tout le sol dans un rayon étendu — comment ne pretraient — ils pás l'oreille ä des calomnies, qui semblent justifiées pár les apparances?»

P. Leroy-Beaulieu, *La question ovriére*. Paris, 1882. p. 32.

¹ Csak e momentum ötlött *Mohi Róbert* szemébe, midőn a sztrájkknak azt a furesa és fitymáló meghatározást adta: „Eine besondere Art von Müssiggang.” *Polizei-Wissenschaft*, III. Aufl. 1866. 1. Bd. S. 367.

² I. h.

schaft, Gewerkverein, Fachverein societa operale (di resistenza), melyek a mai tömeges sztrájkmozgalomra rendkívül fejlesztő hatással voltak.

Így tehát maga a koalíciójog is eo ipso hatott a sztrájkok szaporítására, mivel egy jogilag elismert fegyver használata — kivált félénkebb természetek részéről — természetesen gyakoribb, mintha azt bünténynek minősítik és büntetéssel sújtják. Míg egyfelől csak a koalíció-szabadság elismerése tette a bérszerződést tényleg szabaddá, azonképen sztrájkról a szó mai konkrét tudományos értelmében, mindenütt csak e jog elismerése óta beszélhetünk, illetőleg pusztán névbeli azonosítása két lényegileg eltérő, bár analóg jelenségnek, ha a koalíció-szabadságnál korábbi korszakok sztrájkjáról beszél valaki.

Minden sztrájknak nélkülözhetetlen tényálladási eleme: először, hogy alanyai *szabad bérmunkások* legyenek;¹ másodsor eselekvénye abban kell, hogy álljon, hogy a munkások a fenti értelemben vett *koalíciókat* létesítve, munkájuknak relatív nagyszámban való és *tőlük kiinduló beszüntetése* által a *munkaviszony* — még közelebről meghatározandó módon és czelra — kedvező befolyásolására törekedjenek;² harmadszor, hogy a *jog* és az *államhatalom* ezen eljárást *ne tekintse többé a közrend elleni támadásnak*, hanem egy a társadalmi rendet bár megbontó, de különben természetes és jogos gazdasági jelenségnek.³

A sztrájk — ezen határok között — harci fegyver, mely *hatalmi próbát is* jelent az ellenféllel és bizonyos konkrét követelések kivívására irányul, épügy mint az alábbiakban érintendő analogonjai, melyektől azonban a tényálladási elemek egyike vagy másika választja el.

A mi mindenekelőtt az első alanyi elemet illeti, szabad bérmunkások (*Lohnwerker, bérművesek*)⁴ kik ellenszolgáltatás fejében mások tulajdonát tevő nyersanyag ipari feldolgozásával

¹ Oldenburg, ennek alapján fejt ki, hogy a sztrájk a XVIII. és XIX. század fordulótán keletkezett Nagy-Britanniában. *Arbeitseinstellungen in drossbritannien, Hdw. d. Stw.* Jena, 1900. II. Aufl. I. Bd. S. 800. ff.

² Conrad J., *Grundriss zum Studium der Politischen Oekonomie.* Jena, 1900. II. Bd. S. 232. Sztrájkokon — az angol szó szerint — megbeszél, nagymérvű munkabeszünetéseit értjük a munkásoknak különös előnyeik kivívására, a résztvevők javára.

³ August Kleeberg, *Ein Beitrag zur Revisi ander Begriffe Streife, Lockout und Boykott.* Jahrbuch, f. Gesetzgeb. Verwalt etc. 1904. S 1052.

⁴ Bücher említi, hogy már Homer költeményeiben négyféle bérművesről van szó. *Art. Gewerbe, Hdw d. Stu>*. II. Aufl. IV. Bd. S. 371.

foglalkoztak, már igen korai korszakokban található. E bér-művesek is létesítettek koalíciókat, melyek azonban a fogyasztók ellen irányultak és a bennük a régibb társadalmi szerkezetek a közrendet sértő jogtalan cselekményeket láttak. »A bér-műveseknek a történetben való fellépésével — mondja ugyanis Bücher — kezdődik a társadalmi munkamegosztás. Mint hivatásos munkás, a ki mindenkinek ellenszolgáltatás fejében szolgálatjára áll, a *bérműves nyilvános jellegű személyiséggé lesz, mini a pap, az orvos, a kuruzsló, a dalnok, a kik különös tehetségek viselőiként korán különleges állásra jutnak.*¹ A bér-műveseknek a modern tisztviselőkkal azonos társadalmi, illetve közjogi állásánál fogva teljesen téves Eenault eljárása, a ki a bér-művesek előforduló munkabeszüntetéseit egyenesen sztrájkoknak minősíti. Kimutatja, hogy Görögországban és Rómában is voltak már szabad bérmunkások, kik munkájukat megtagadták és megalégedetten tanúsítja: »Voilà done des foyers des grèves désavant les temps historiques.«² Az általa említett példákban ugyancsak a Bücher jellemezte bér-művesekkel van dolgunk.

E jelenségek tehát még ez alanyi szempontból sem állják meg a sztrájk elődjeiként való feltüntetés helyességének bírálatát.

De nemcsak az önálló bér-műveseknek, hanem a céhszervezet a mai bérmunkásokhoz hasonlóan-függő helyzetben levő legényeinek munkaadók és nem a fogyasztóközönség ellen irányuló »lázadásai« is lényegesen különböznek a mai sztrájkoktól. »A középkori *céhszervezetben* — mondja Bücher — a hasonló szakmabeli *munkások testületi kötelekei kizárólagos joggal* bírnak az ipari munkára, ellenben *kötelesek* gondoskodni arról, hogy tagjaikra háramló kötelességek jól és derekasán teljesítenek.« A »rendőri« államokban a céhszervezetbeli társadalmi állásnak e hivatali jellege még inkább kidomborodott. Midőn azonban a mester és legényei között régi jó viszony megszűntével, az előbbieknél monopolisztikus törekvései folytán, majd az egyes iparágakban (építő-, szövő-, könyvnyomdai stb. ipar) régtől fogva uralkodó kapitalisztikus termelési módnak mind számosabb szakmára való kiterjedésével egy állandó bérmunkásréteg támadt különös osztály érdekekkel, — alanyi szempontból — a modern sztrájkokhoz tényleg hasonló tömeges munkabeszüntetések keletkeztek.

¹ U.o.

² Renault Charles, *Histoire des greves*. Paris, 1889. (oeuvre couronnée) p. 8.

Mint hogy azonban a czéhbeli állás említett hivatalos jellege, melynek betöltése az egyesre nemcsak jog, de egyúttal kötelesség is volt, a segéd munkásokra épűgy kiterjedt, mint az önálló mesterekre; minthogy továbbá a bérek és egyéb munkafeltételek hatósági megállapításon nyugodtak, illetve annak ellenőrzése alatt állottak, — e cselekmények a minden polgár szükségleteit legjobban ismerő és kielégítő,, bölcs felsőbbség elleni »lázadásoknak« minősítették. Minthogy az egész társadalmi szerkezet e korban az autoritás elvén nyugodott, csak természetes volt annak a munkaviszonyra való átvitele, annál is inkább, mivel e durva századokban az e fajta mozgalmak tényleg a közrendet veszélyeztető zendülésekké szoktak elfajulni. Egyike a legrégebb ilyenemű legénylázadásoknak, melyről Benault tesz említést, szintén ilyen jellegű volt. Ez adat szerint Firenzében, 1371-ben a bérek testületi rendezése alkalmából valóságos polgárháború támadt. A legények három évre magukhoz ragadták a kormányhatalmat és egyikük valami Michael Lando, egy vászonfehérítő, kinek azelőtt »csak fél lábballije volt«, vált a köztársaság elnökévé. — A kiszabott szigorú büntetések ellenére mindazon iparágakban, melyeknek folytatásához nagyobb tőke volt szükséges, mindenütt előfordultak már a középkorban ily legénylázadások.¹ Említik pl. a speieri szövőmunkások »sztrájk«-jái már 1351-ből; Angliában pedig már Ili. Eduárd szükségesnek látta az általa kiadott *Statuts of labourers-ben* kifejezetten tilalmazni a kőművesek koalícióit. A német kőművesek testvérszövetkezete 1563iki alapszabályaiba foglalja: »Desgleichen sollen sich die Gesellen hinfurter nicht mehr rottiren, oder verbinden«.²

A XVI. század közepéig azonban az e fajta »lázadások« mégis ritkák voltak, hisz a hatósági felügyelet *fair wage-i* biztosított a munkásnak; a mestersorba emelkedés biztos kilátása az *ideiglenes munkaviszonyra* bizonyos kollegiális kedélyességet árasztott.

A hol mégis munkaviszályok törtek ki, azok nem annyira az ideiglenes gazdasági helyzet javítására, hanem a legények társadalmi megbecsülése sérelmének vagy politikai és — mint különösen hazánkban — nemzetiségi torzsalkodásoknak voltak kifolyásai. Hisz a legények is élénk részt vettek ama városi

¹ I. m. 13. 1.

² Oldenburg, Art. *Arbeitseinstellungen (Deutschland)*. Hdw. d. Stw. II. Aufl. I. Bd. S. 737.

harcokban, melyeket Brentano szép munkája oly való színekben mutat be nekünk.¹

Csak midőn a czéhszervezet elfajulásával, másrészt a merkantilizmus védő szárnyai alatt fellendülő ipar nagy üzemű jellege folytán a béreknek régi hatósági ellenőrzése és betartása meglazult, a mint azt a Webbek Angliára kimutatták, szaporodnak el a nyugati államokban nagy mértékben a legényfelkelések.³ A koalíciótilalmak, melyek Angliában és Franciaországban a XIV. század, Németországban pedig a XVI. század óta hoztak, mind gyakrabban újítatnak, szigorítatnak meg. A XVIII. századot a »legénylázadások századának« nevezték el. A csekély eredmény, melyet a tilalmak már ekkor felmutatnak, bizonyosága, hogy ott, a hol a konkrét bajok meg vannak szociálista »agitátorok« nélkül és bármily szigorú megtorlás ellenére is létrejönnek a munkamegosztás túlságos igazságtalanságai elleni reakciók azok részéről, a kik alattuk szenvednek. A kisipari mesterek szűkkeblősége és tehetetlensége a fejlődő nagyiparral szemben a viszályokat nagy mérvben elmérgesítette; véres összeütközések fordultak elő a hatóságok, a katonaság, másrészt a munkások között,³ a zendülőknél halálbüntetéssel való sujtása nem ritka esemény volt. *A munkabeszüntetések a munkaviszonyok szabad szerződésre való alapítása előtt, tényleg a hatóság, a közrend elleni lázadás volt, melyet nem lehetett a kor fel fogása szerint megtorlás nélkül hagyni.*

A szabad bérszerződés természetes függelékének kellett volna kezdettől fogva a koalíciójognak és vele a sztrájk szabadság elismerésének lennie. Azonban az individualisztikus felfogás tévedései, a vállalkozók érdeke és a törvényhozásnak az új viszonyokkal szemben való tapogatódzása sokáig késleltette e reformot mindenütt.

Nevezetesen a felfogás, hogy a sztrájk egy a közrendet háborító bűntény, még sokáig uralkodó maradt és a legénylázadásokkal — nem tekintve az egész társadalmi szerkezetnek más alapokra való helyezését — azonos elbírálásban részesült. E körülmény is igazolja, hogy felfogásunk, mely a sztrájkban

¹ Brentano Lujó: *Die Arbeitergilden der Gegenwart*. Leipzig, 1875. I. Bd. S. 25. ff.

² Webb S. a. B.: *History of Trade Unionism*. Nem. ford. E. Bernstein. Stuttgart, 1895. S. 33. ff.

³ Waterlot George: *La conciliation et l'arbitrage dans les conflits collectifs entre patrons et ouvriers*, Paris, 1896. p. 261. et suiv.

a *mai* munkaviszony természetes folyamányát látja, csak lassan foglalt teret. Csak a koalíciószabadság teremtette meg a fel-fogás terjedésének jogi előfeltételét, de egyúttal az éles választó-vonalat, mely a modern sztrájkot a régi, mindig a közrend támadásaiként elbírált analógonjaitól megkülönbözteti. Azon felfogásunk, hogy a satrájk csak a koalíciószabadsággal született meg, mint tudományos fogalom mindinkább terjed.¹

E jogi szempontnak a sztrájk fogalomba vitelével, a modern *szabad bér munkásság* munkabeszüntetéseinek társadalom gazdasági lényegét érinteni nem akarjuk. A fontos szerintünk is az, hogy a sztrájk a szabadkereseti társadalomnak, a jelzett körben, természetes és az alábbi korlátok között, jogosult gazdasági jelensége, melynek minden kultúrállamban csak szükségképeni folyamánya volt a koalíciójog megadása. De ha valamely jogrend mind-azonáltal ma is tilalmazza általában, vagy a keresőknek csak bizonyos rendjére, a sztrájkot s ezáltal a modern gazdasági élet egyik jelenségét ismét büntetőjogi kategóriává minősíti, — szociálpolitikai szempontból mindig az egyéni körülmények, nevezetesen a nyújtott rekompenzáció szerint megbírálandó helyességgel — úgy mindenkinek éreznie kell, hogy különben egyforma tényálladáki elemek ellenére, két eltérő, és épen mivel a munkásosztályra lényegesen eltérő *gyakorlati következményekkel* járnak, tudományosan is megkülönböztetendő munkabeszüntetéssel állunk szemben.²

A sztrájk szorosabb fogalmi meghatározása megkívánja, hogy alanyai, cselekménye és jogi előfeltétele mellett azon célokat is közelebbről megvizsgáljuk, melyeknek elérésére a bér-munkások fegyverül használják. Ezáltal sikerülhet csak annak megállapítása is, hogy elérhető-e és mennyiben érhető el e célok számukra, az összességre sokkal kevésbé veszedelmes, az ellentétes érdekek között sokkal kevesebb súrlódással járó módon.

¹ L. pl. Kleeberg, i. h.

² Minthogy a sztrájk szó illetén módon élesebben megkülönbözteti magát a régebbi és más jellegű tömeges munkabeszüntetésektől, mindenütt következetesen e szót használtuk e jelenség jelölésére. Noha maga az elnevezés nem vet fényt a fogalomra, szükségesnek látszik e szó recipiálása a magyar tudományos nyelvhasználatra még a következő okoknál fogva is:

1. a szó adott szűkebb értelmében utal e jelenség eredeti hazájára, Angliára;
2. oly pregnáns elnevezés, melyei mind a magyar közönséges nyelvhasználat elfogadott, mind a társadalmi tudományok egyetemes jellege megkövetel. Tényleg a leggazdagabb nyelvű nemzetek írói is kizárólagos használatra ajánlják. L. pl. Kleeberg i. h.

Nincs a munkaviszonyt egyenesen vagy közvetlenül befolyásoló körülmény, mely miatt sztrájkok elő nem fordultak volna. A munkaviszony rendjének létesítésére hivatott szerződés korántsem elégedik meg a bér (ár) megállapításával, mint más adás-vételi szerződés. Mily hosszú a munkaidő, miként állapítatik meg a tanoncok tanulási ideje, hol van megengedve és szokásos gyermek-, hol női-, hol tanonczmunka, milyen egészségügyi berendezések vannak a műhelyben, melyek a fegyelmi eszközök, melyeket a munkaadó munkásával szemben az elbocsátáson kívül alkalmazhat, szabad-e a munkásoknak egyesületeket alakítaniok, ki gondoskodik a munkásról betegsége, rokkantsága stb. esetén; mindezek oly kérdések, melyek egyenként vagy kombinálva sztrájkok okai lehetnek mindaddig, míg a törvényhozás ki nem veszi azokat az egyéni egyezkedés köréből.

Az állam azonban sokáig nem lépett e területre; nem ismerte el, hogy a munkaszerződés egyúttal uralmi viszonyt is jelent, melyet nem szabad teljesen az erősebb érdekének átengedni: »A munkaszerződés — mondja Brentano — nemcsak gazdasági, hanem szükségkép egyúttal uralmi viszony is. Akár elismeri a jog e tényét, akár nem, rajta változtatni nem tud. Ellenben nagy jelentőségű, hogy elismerje, a mennyiben attól függ, hogy ki állapítja meg a munkaszerződéssel egybekötött uralmat a munkás személye felett«.¹

Az állam nem is maradhatott negatív álláspontján és a gyengék érdekében a munkaviszony számos kérdését kivette az egyéni egyezkedés köréből. A német ipartörvény 105. §. ellentétben pl. a magyar ipartörvényvel, helyesen emeli ki: »Aviszonyok megállapítása az önálló iparüzők és az ipari munkások között, *eltekintve a birodalmi törvény által megállapított korlátozásoktól*, a szabad egyezkedés tárgyát. Mentői több vonatkozását a munkásviszonynak oldja meg a törvényhozás a közérdeknek megfelelőleg, annál csekélyebb lesz a sztrájkok indító okainak köre. Itt csak röviden a szociálpolitika nagyfontosságú és óriásilag növekedő teendőire utalhatunk. A hol az állam különösen a munkásbiztosítás, munkásvédelem, (munkaidő maximum, munkafelügyelet, kötelező tartalmú munkarend stb.) kérdését erélyesen megoldotta, ott a sztrájkok forrása és száma — ceteris paribus — szükségkép kevesbedik.

¹ Brentano L.: *Arbeitseinstellungen und Fortbildung des Arbeitsvertrags*. Seh. d. Ver. f. Socialpol. Leipzig, 1890. Bd. XLV. S. 19.

De másrészt az állam e szociálpolitikai tevékenysége a sztrájkokat egy újabb irányba terelte. Mindazon sztrájkmeghatározások ma már túlszűkeek, melyek azokat a munkaadók elleni koalíciókra szorítják. A politikai jellegű sztrájkok mindinkább szaporodnak, melyek a törvényhozásokat a munkaviszony további szociálpolitikai befolyásolására akarják szorítani. Az 1903. évi hollandi általános sztrájk viszont egy kedvezőtlen törvényjavaslat törvényerőre emelkedésének megakadályozására inszenzálatotí (vasutasok koalíciótilalma).

Az állami szociálpolitika eddigi — mai társadalmi fel fogásunktól megokolt — tartózkodása a bérmagasságnak és formáknak magánfelek általi megállapításába avatkozni okolja meg részben a bérkérdéseknek óriási túlsúlyát a sztrájkstatisztikákban.

A szociálista munkásság által a nyugati államokban gyakran rendezett sztrájkok a május elsejének mint munkás-ünnepnek megülésére, valamint maga ez ünneplés sem egyéb, mint a presszió és figyelemkeltés egy neme, hogy a törvényhozás a munkásság érdemei a szocialista programra (1889-i párisi kongresszus határozatai: 8 órasi munkaidő stb.) való tekintettel tartozik megvalósítani. »A májusi ünneplés — mondja Kleeberg — még az esetben is, ha a munka beszüntetése a munkaadók beleegyezésével történik, sztrájknak tekintendő; mivel a májusi ünnep bármely oldaláról tekintjük is, egy társadalmi hatalmi viszony. Németországban pl. 1900-ban 30 puztán a májusi ünnep biztosítására vívott küzdelem folyt le.

A bérkérdésnek, még pedig pedig nemcsak a munkabér magasságának, hanem számítási és fizetési módozatainak, formájának, (akkord-időbér, túlmunka, mellékmunka stb.) óriási fontossága a munkás egész standard of life-jére természetes oka az ezen okok folytán kitörő sztrájkok túlsúlyának.

Az amerikai statisztika 5 vezérlő okot (leading causes)

Tárgya	Száma	% szerint
Béremelés	52117	44.35
Bércsökkenés ellen	9173	7.81
Időcsökkenés	13116	11.16
Időemelés ellen	8209	6.99
Munkásszervezetekért és (sympathetic-strike)	4105	3.47
Minden egyéb ok	30752	22.02
	<u>117472</u>	<u>100</u>

Nagybritanniában is a sztrájkoló munkásoknak többsége bérkérdésben volt érdekelve, még pedig az 56,733 személy között közelebről érdekelve volt 1902-ben:

Béremelés követelésben	15,208
Bércsökkentés elhárításában	26,053
Egyéb bérkérdésben	<u>15,472</u>
Együttesen	56,733

Franciaországban 1902. év: 66.2%-a a sztrájkoknak forgott bérkérdések körül, a sztrájkolók 75.7%-ával; Ausztriában ugyanazon évben 246 sztrájk (70%); Németországban 1899-ben 1126 esetben, 1902-ben 796 esetben léptek fel a munkások különböző bérkövetésekkel.¹

A munkaidő kérdése szintén igen gyakori sztrájk-ok. Egyrészt a modern ipari fejlődésben rejlt tendencia a munkaidő megnyújtására, másrészt a munkások élénk törekvése egyéb kulturális céljaik érdekében a munkaidő megrövidítésére, igen sok súrlódást idéz fel. A vásár és ünnepnapok szabadságáért folytatott sztrájkok is idataroznak. Érdekes Oldenberg megjegyzése az időkérdés gyakoriságát illetőleg, mely szerint ép a munkaidő megrövidítésében a munkások egy formailag sokkal jobb, egyszerűbb és egységesebbel formulázható vidékekre, sőt nemzetközileg szolidárisán keresztülvihető sztrájkprogrammal rendelkeznek, míg az igen változatos és bonyolult körülményektől függő bérkérdésben ily egységes fellépés kevésbé lehetséges«.

A többi sztrájkok e két főkérdéssel szemben, viszonylag elenyésző jelentőséggel bír. Mindazonáltal ott, a hol a kedélyek állapota nagyon elmérgesedett, a személyi kérdések, bánásmód, munkavezetők mineműsége, elbocsátás jogossága, de különösen a szakszervezetekhez való tartozás, igen sok súrlódásra adnak okot és a legelkeseredettebb, mivel tényleg tisztán hatalmi harczokat idézhetik fel. Ki kell emelnünk még, hogy valamint a

¹ A bérkérdés momentuma igen nagyfontosságú volt a sztrájk jogosságának elbírálására is, mivel a régebbi bér-teóriák a „természetes” munkabér (kereslet és kínálat szabad működése), a vasbértörvény és végül a hírhedt »wage-funds« elmélet állottak jórészt útjában a munkások koalíciójoga elismerésének. Leroy-Beaulieu egészen helyesen jegyzi meg egy bírálatában: „Il est impossible en effet de parier des grèves et surtout de conclure, quand on n'a pas approfondie toutes la theorie des salaires” (1. Renaultnál); de a tudomány ma a bérek elméleti vizsgálatában annyira megczáfolta a fenti téves teóriákat, hogy anachronizmusnak látszanék ez irodalmi perpatvart tárgyalnunk (1. legjobban összefoglalva Webb. *Industrial Democracy* Nem. ford., Hugo C. II. köt. 130-132. 1)

sztrájkok — személyek tekintetében — nem okvetlen a munkaadók ellen kell, hogy irányuljanak, hanem csak általában a társadalom vezető és felső osztályai ellen fordulhatnak (májusi ünneplés); azonképen a sztrájkok nem okvetlenül maguknak a sztrájkolóknak javát czélozhatják, hanem más helybeli, azonos vagy rokonszaktmabeli, néha azonban egészen idegen munkáskategóriák munkaviszonyának kedvező befolyásolására törhetnek ki, hogy azoknak kevés sikerrel kecsegtető sztrájkjait (*Sympathie-Strike, sympathetic strike*) támogassák. Noha a fenti amerikai statisztika szerint a sztrájkok e kategóriája elég nagy szerepet játszott az utóbbi években — eltekintve a román nemzetektől, hol, a 1 generális sztrájk« elméletének szellemében, valóságos! rendszerré kezd válni — mindenütt csökkenés mutatkozik. A kiválóbb munkásvezérek belátják, hogy e »szimpátia-sztrájkokt igen nagy áldozatokat okoznak a szervezett munkásságnak, ezért inkább harczoló társaik pénzbeli támogatását javasolják. E szimpátia-sztrájkoknak ellentétjeként mutatkoznak mintegy ama leginkább az angol iparágakban fellépő, a Webbkétől *strikes of dernarcation-nek*. nevezett sztrájkok, melyek csak közvetve irányulnak a munkaadók ellen, tényleg az egyes szakszervezetbeli munkásságnak egy más szervezet elleni küzdelmét képviselik, bizonyos munkanemek, illetve munkahelyeknek magukhoz ragadására és biztosítására.¹

A jelzett ezéloknek számbavételével a *sztrájk szabad bérmunkások kisebb-nagyobb körének a koalíciójog alapján megengedett munkabeszüntetése, mely a munkaviszonynak a résztvevő vagy más bérmunkások javára való közvetlen vagy közvetett befolyásolását czélozzák.*

A sztrájk — alanyi szempontból — tehát bérmunkások kisebb-nagyobb csoportjától indul ki; a közfelfogás is ez, hiszen a nyelvhasználat külön hozzáfűzi, hogy orvossztrájk vagy színészsztrájk, ha a fogalmat más keresők csoportjára viszi át. Kleebergnek különben igen találó meghatározását ezen szempontból túlságosan tágnak kell mondanunk.² Ellenben igen helyesen

¹ Webb. S. a. B. *Industrial Democracy*. II. kötet. 52. és köv. 1.

² A sztrájk egy harci, kényszer és hatalmi eszköz, mely a munkának együttes beszüntetésében áll, valamely hivatás, rend vagy osztály, illetőleg ezek valamely kategóriájának relatív nagyszámú kereső személyei részéről, hogy ezáltal gazdasági és (vagy szociális vagy politikai) követeléseket vigyenek keresztül a közvetlenül érdekelték vagy más kereső személyek számára.

emeli ki, hogy nem szükséges a munkásság nagyobb tömege, hogy együttes munkabeszüntetését sztrájknak minősítsük, a mint azt Conrad fentebbi meghatározása feltenni látszik. Ennélfogva az sem releváns, hogy a sztrájk az illető műhely, gyár vagy szakma egész munkásságát (*teljes sztrájk*), vagy pedig kisebb-nagyobb részét foglalja-e csak magában (*részleges sztrájk*).

Viszont *csak* a bérmunkából élő és bérszerződéses viszonyban levő személyek munkabeszüntetései — mint a melyek egyszerűen a koalíciójog felhasználásaként jelentkeznek — esnek a sztrájk fogalma alá. Tehát a hivatalnoki, nevezetesen nyilvános köztisztviséget (katonai, polgári) állást betöltők, a kik különös előnyök fejében a koalíciójogot nem élvezik, munkabeszüntetésükkel a büntető törvénybe ütköző vétkes kötelességmulasztást követnek el és ugyanoly elbírálás alá esnek, mint a valamikor nemcsak a társadalmi, hanem az állami, szóval az egész közrend ellen irányuló cselekményeknek minősített legénylázadások.

A sztrájk cselekménye az együttes munkabeszüntetésben áll, melynek sem időtartama, sem helye (ipar, mezőgazdaság), sem az nem lényeges, hogy vájjon egy munkaadó ellen irányul-e, (*üzemsztrájk*, *bojkott*) vagy egy szakma összes munkaadói ellen (*általános sztrájk*), vagy mintegy személytelenül folynak le, illetve az egész mai társadalmi rend elleni tiltakozáskép jelentkeznek, végül, hogy más munkáscsoportok ellen irányul-e az élük; irreleváns továbbá, hogy az illető közvetlenül érdekelt vagy más bérmunkások javát célozza; egyedül lényeges, hogy e cselekmény célja a munkaviszony közvetlen vagy közvetett kedvező befolyásolása.

A *május 1-i munkabeszüntetés* is azért minősítendő sztrájk-nak, mivel a törvényhozásra és a társadalom felsőbb osztályaira való hatásától a munkásság a munkaviszony kedvezőbb alakulását reméli. Ellenben a vele össze nem tévesztendő politikai *generális sztrájk*, mely a társadalmi és állami rend megváltoztatására irányul, nem esik a sztrájk szociálpolitikai fogalma és elbírálása alá.¹ Kétes marad, vájjon ily elbírálás alá veendő az általános választójog mellett való tüntetésre rendezett általános, az összes vagy nagyszámú iparágakra kiterjedő sztrájk, mert — legalább a közelebbi jövőre vonatkozólag — esetleg a választó-

¹ Itt e névvel tehát csak azt a fogalmat akarjuk fedezni, a melyet pl. Umrath „gazdaság-forradalmi (ökonomisch-revolutionäre) generális-sztrájk-nak” jellemez. (Umrath E., *Zur Generalstreik-Debatte. Die Neue Zeit.* 23. Jhg. II. Bd. S. 18.)

jognak a nép szélesebb rétegeire való kiterjesztésével nem az államforma megváltoztatását, hanem csak radikálisabb szociálpolitikára hajlandó többségnek a parlamentbe való bevonulását czélozhatja.

Szükséges még a sztrájkot modern rokonával, a loekout-tal való szembehelyezéssel megvilágítani. Ha a sztrájk összes, fenti meghatározásban foglalt tényálladáki elemeit egyszerűen a vállalkozó érdeke szempontjából megfordítjuk, úgy a *lockout-tal* (*munkáskizárás*) állunk szemben.

Feltűnőbb eltérés csak az alany tekintetében mutatkozik, a mennyiben, hacsak egy munkaadó bocsátja el alkalmazott munkásainak relatív nagy számát, hogy azzal a munkaviszony magára vagy társaira nézve kedvezően befolyásolja, úgy nines ok e jelenséget a munkáskizárás fogalma koréba nem vonni. Helyesen emeli ki közös vonásukként Schulze-Gävernitz, hogy »egyiknek sem lehet célja az ellenfél elpusztítása, mindkét fél függ egymástól és a nélkül, hogy önmaguknak ártsanak, egyik sem mehet addig, hogy a másik létfeltételeit veszélyeztesse«. Közös vonása továbbá a sztrájk és loekout-nak, hogy mindkettő egyforma magángazdasági és társadalmi hátrányokkal jár; az *állampolgári egyenjogúság és méltányosság megkívánja* tehát, hogy ama *megszorítások és biztosítékok köréből*, melyekkel a sztrájk körül veendő, a *lockout se vonassék ki*!

Szükséges a két gazdasági jelenségnek társadalmi szempontból való elbírálása már azért is, mivel a gyakorlatban alig választhatók el egymástól. Bármily könnyűnek lássék is e két jelenség fogalmi elhatárolása, tényleg gyakran nagyon nehéz eldönteni, vájjon melyik fél mondotta ki a döntő hadüzenetet. »The principal distinction — mondja az amerikai statisztikus, Hanger — between a strike and lockout is that in one case, the employees take the initiative in regard to the discontinuance of work in an establishment, and in the other case the initiative is taken by the employer.«¹

A sztrájk és loekout azonban legtöbbször mint támadó és védelmi rendszabály esik össze. A munkások azáltal iparkodnak néha a fenyegető kizárással szembeszállani, hogy ők lépnek fel követelésekkel. De gyakoribb eset, hogy midőn a munkások részleges sztrájkokkal sújtják a munkaadókat, a szervezeti munkaadók összessége összes munkásaik kizárásával akar gátat vetni

¹ *Bulletin of the Bureau of Labour*. Washington, 1904. (*Exhibit, of the B. of L. fit the Louisiana Purchase Exhibition*. 1098. 1.)

a munkások esetleges sikereinek. Angliában a két szociális harci formának a Hanger-féle alapon való különválasztása annyi galibát okozott a munkahivatalnak, hogy újabban nem is teszi meg e megkülönböztetést, hanem csak *labour disputes* címen közli felvételeit. A lockoutok tipikus hazája, az Egyesült-Államok, mutatják, hogy e harcok — kimutatható módon — aránytalanul csekély szerepet játszanak a sztrájkok mellett. Az 1881-től 1900-ig szünetel 23,798 munkás közül 22,793, tehát 95.78 % kezdeményezte maga a munkabeszüntetést.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a sztrájk és lockout egy közös forrásból, a modern munkabérvizonyból származó, sajátos veszedelme a szabad kereseti társadalmi rendnek és alapját tevő jogrendnek, ennek folytán egyenlő biztosítékokat is követelnek.

A sztrájk fogalmának körülhatárolásával kapcsolatban rámutattunk ama gazdasági, társadalmi, erkölcsi és morális okokra, melyek e jelenséget épen a mai társadalmunk szempontjából érthetővé, felidézését *normális jogi szempontból* legalább — egyelőre és a jelzett kereseti körben — *megengedetté* teszik. Hogy azonban a sztrájk helyes szociális értéktételéhez jussunk, szükséges még azon kívánatos hatásokat is elemeznünk, melyekkel a sztrájk járhat. Meg kell vizsgálnunk nevezetesen azt, vajjon nem e egy nagyobb rossznak — bár ugyancsak mindenképp helyettesítendő — ellenszerét kell-e benne látnunk.

Mindenekelőtt kétségtelen, hogy az óriási számarányok ellenére, melyeket a sztrájk-statisztikák felmutatnak, ma is elmondhatjuk, hogy a béke a világgazdaság rendes állapota. Még azon államban is, a hol a szervezett munka és szervezett tőke legádázabb túsai folynak, az Egyesült-Államokban minden vállalkozót átlag csak 30 éves időközökben éri sztrájk; a sztrájkok időtartama átlag 23 nap és az érdekelt munkások egy napnál kevesebbet veszítenek általuk. Túlságos pesszimizmusra tehát még e tekintetben sincsen ok; minden rendkívüli és veszélyes jelenség, vegyük csak néhány rablógyilkosság előfordulását, mely megdöbbenést keltve bevésődik az emlékezetbe és túlzott rémlátásokra ad okot. A sztrájk egyszerűen a szerződési szabadság jelensége; nem egyéb, mint elhalasztása a munkaszerződés megkötésének, gondolkodási idő, mely nagy hátrányokkal jár. Mindazonáltal minden kitörő sztrájk óriási felelősséget hárít azokra, a kik felidézik. Mivel a sztrájk fegyvere jogilag el van

ismerve, abból még nem következik, hogy minden sztrájk szoeziális szempontból is jogosult volna! Qui bene distinguit bene docet.

Statistikai adatok igazolják, hogy a sztrájkok túlnyomó része a munkások hátrányával végződik. A ki e tényből azt a következtetést vonja le, hogy a sztrájk a modern bér munkás-ságnak bár jogilag elismerendő, de a reájuk háramló hátrányai folytán mégis elveendő fegyvere, mint a hogy a gyermek kezébe nem való a tüzi szerszám — egy merész és téves, de oly rend-kívül gyakori következtetést von, melyet alább behatóbban kell megvizsgálnunk. De helyes a feltevés, hogy annyi sikertelen kimenetelű sztrájk között bizonyára volt egy jórész, mely elhamarkodva és vétkesen idéztetett fel, mely nem egyéb helytelen erőfeesérlésnél; mely vagy békésebb eszközökkel lett volna pótolható, vagy másodszor s — erre utalunk itt különösen — azon körülmények tekintetbe vétele nélkül hivatott életbe, melyektől a *sztrájk szoeziális jogosultsága* függ. E szoeziális jogosultság *gazdasági, hatalmi és ethikai ténykörülmények* figyelembevételén fordul meg.

1. Mint a háború, úgy a sztrájk is vagy *támadó* vagy *védelmi sztrájk*; mint a fegyveres küzdelemnek, úgy a szocziális háborúnak is vannak bizonyos közelebbi indító okai és sikerének előfeltételei. A sztrájk mindkét nemének előfordulta és sikere a változó gazdasági viszonyoktól függ. Midőn a győzedelmes gyáripar a munkások életmódjának mind mélyebb leszorításával fenyegetett, a legelkeseredettebb önvédelem jogos harezai voltak napirenden. Idővel azonban a sztrájk a munkásság fokozatos emelkedésének emeltyűjévé vált.

A gazdasági életben időnkint beálló kedvező viszonyok, a felmenő konjunktúrák adják meg a munkásságnak az alkalmat és jogosultságot gazdasági helyzetének lökésszerűen végbemenő, fokozatos emelésére. A védelmi sztrájkok, melyekre ilyenkor kényszerítettnek, legtöbbszörre sikerrel járnak; de a támadó sztrájkok is, melyekkel a munkásság mint a termelés egyenjogú tényezője az emelkedő nemzeti jövedelemben való arányos részesedését követeli, ilyenkor nagy mértékben sikerrel kecsegtetnek. Először, mivel a vállalkozó tényleg abban a helyzetben van, hogy a munkafeltételeket javítsa, hamis kifogásokkal sem igen állhat elő; de másodszor és különösen a munkaadó saját érdeke követeli a termelés szakadatlan folyamának fentartását. Üzemének kedvező üzleti viszonyok idején való megszakítása

kétszeres veszteséget okoz neki; míg ő a legjobb alkalmakat szalasztja el, versenytársai elragadják eddigi vevőközönségét és meggazdagodnak. Munkásai pótlására sztrájktrőkre szintén nem számíthat, mivel a fellendülés e periódusaiban, a munkakínálat gyakran nemcsak hogy nem haladja meg a szükségletet, de nem is elég kielégítésére.

A munkások azonban gyakran iparáguk, vagy az egész nemzetgazdaság kedvezőtlen helyzetére való tekintet nélkül lépnek fel időszerűtlen követelésekkel. Ilyenkor a fordított viszony áll be. Nemcsak a támadó sztrájkok végződnek ilyenkor biztos kudarczczal, hanem a — legalább emberi szempontból — legjogosultabb védelmi harcok is. Mégis a munkásokra nézve igen nagy az inger épen ilyenkor lépni fel újabb igényekkel mivel ezzel csak megelőzik munkaadóikat, a kik viszont a rosszabbodó piaezi helyzetnek megfelelően a munkafeltételeket rosszabbítani kénytelenek. A munkások tehát úgy járnak el, mint ama bizonyos kereskedő, kik többszörösen annyit követelnek, mint a mennyire tulajdonkép számítanak, hogy annál kevesebbet kelljen engedniök. A támadó sztrájkok természetesen mégis a ritkaságok közé tartoznak ilyenkor és a védelmi harcok vannak napirenden. A statisztika igazolja, hogy ezek a gyakran kétségbeesett szívóssággal és valóságos heroizmussal vívott küzdelmek a hagyományos életmód fentartásán viszonylag sokkal inkább végződnek kudarczczal, mint a kedvező konjunktura alkalmával vívott támadó sztrájkok. Természetes magyarázata e jelenségnek, hogy ily körülmények között, nevezetesen, ha a pangás válsággá élesedik, a munkások egész tömege taszítják a »tartalék hadseregbe«. A munkaadók bátran leszoríthatják a munkafeltételeket, mivel a munkások közötti heves verseny és a nyomor hatása soha nem működik oly élénken előnyükre, mint ilyenkor. Caroll D. Wright *The industrial evolution of the United States* című jeles munkájában, a múlt század egész folyamára vonatkozólag teljes apodiktikussággal tudta kimutatni a felmenő és lemenő gazdasági korszakok. másrészt a támadó és védelmi harcok váltakozása és azok sikerei közötti összefüggést.

Mentői nagyobb a munkások gazdasági neveltsége és érettsége, mentői inkább bírnak az illető iparág, sőt az egész világ-gazdaság helyzetét *áttekintő, higgadt* vezérekkel, annál inkább fogják a sztrájkok nemeinek gazdasági előfeltételeit számba venni és harcaikat azokhoz alkalmazni.

2. De a sztrájk nemcsak gazdasági jelenségektől, hanem mint az igazi háború, első sorban hatalmi körülményektől függ. Mentől erősebb szervezettséggel, másodsor mentől nagyobb pénztartalékkal — itt is érvényesül Montecuccoli híres mondása — bocsátkoznak a küzdelembe, annál nagyobb a sikerre való remény. Ott, a hol jól kiépített, helyesen vezetett s erősen fegyelmezett szervezetek állanak egymással szemben, melyek hónapokkal, sőt évekkal a sztrájk előtt fogtak a hadi készület megteremtéséhez, ott a gazdasági kérdés a hatalmi kérdés mellett még háttérbe is szorulhat. Általában azt kell mondanunk, hogy a munkások képviselik a gyengébb félt, kivált oly államokban, a hol a munkások még egyáltalában nincsenek szervezve, vagy ott, a hol a munkások példájától vezetve és kényszerítve a vállalkozók is erős harczyi szervezeteket teremtettek; ellenben a hol a szervezett munkásokkal szemben még csak izolált vállalkozók küzdenek, ott ők emelkednek, legalább időlegesen, túlsúlyba. Mindazonáltal a gazdaságilag erőtlen munkások Szásáinak hetekig, esetleg hónapokig való eltartása, a csüggedtek bátorítása, a harczyias szellem ébrentartása és az összetartás biztosítása — mind oly nehézségek, melyek a munkaadók javára billentik, gyakran még ott is, a siker mérlegét.

A munkásoknak nemcsak a gazdasági, de a hatalmi szempontokat sem szabad tehát figyelmen kívül hagyniok, mielőtt valamely érdekküzdelembe bocsátkoznak. Bármily kedvező üzletnyereség üsse is a vállalkozó markát, a munkás-ság mégis hasztalanul bocsátkozik a legfeláldozóbb harcokban, ha nincs elég ereje követeléseik kivitelére. Viszont erős munkásszervezetek még a legválságosabb időkben is fényes eredményeket tudtak kicsikarni.

3. A munkásoknak a gazdasági és hatalmi viszonyokon kívül még bizonyos erkölcsi szempontokat sem szabad figyelmen kívül hagyniok; még pedig annál kevésbbé, mentői csekélyebb hatalmat tudnak ellenfeleikkel szemben kifejteni. Mentői jogosultabbak és méltányosan mérsékeltebbek a viszonyokhoz képest követeléseik; mentői békésebb és a törvény korlátait megóvó magatartást tanúsítanak a sztrájk folyama alatt; mentői inkább mutatnak hajlandóságot a létező hivatalos békéltető intézmények vagy önkéntes eljárások felhasználására: annál inkább nyerik meg a közvélemény részvétét, a sajtó és nagyközönség támogatását a magasabb fokú szocziális érzékkel bíró kultúr-nemzeteknél. Így az 1889-iki londoni docker sztrájk, az ugyanez

évi német, valamint az 1902-iki óriási északamerikai kőszén-sztrájk eredménye nem a sztrájkolok kitartásának, hanem a nagyközönség lelkes adományainak, illetve a társadalom esüesai részéről történt jóakaratu beavatkozásnak is tudandó be.

A londoni docker-munkások támogatására csak az ausztráliai munkások 30,000 Pd Strl.-et küldöttek táviratilag, a mely — a Webbek szerint — »abszolúte egyedül álló sztrájk-támogatás, a győzelmet végleg döntésre juttatta«.

Az angol (pl. Boseberry), amerikai (pl. Roosewelt), német (maga Vilmos császár 1889., Berlepsch báró), franezia (Waldeck-Eousseau, Loubet) államférfiak számos beavatkozása a jogosult célokért küzdő gyengék javára a sztrájktörténet egyik legmegragadóbb lapja. Mihelyt a fentemittett tényezőket a munkások elmellőzik vagy a közre veszedelmes merev és engesztelhetetlen álláspontukon kitartanak, a közönség rokonszenve ellenük fordul, a mi számos sztrájknek vesztét okozta. »Miként a háborúban mindkét ellenfélnek más népek szimpátiájának fentartására a nemzetközi jog határain belül kell maradnia« — mondja Mithel — akként a sztrájknál is a törvény alapján kell mozogniok. A közönség rokonszenvét meg kell nyerniök azáltal, hogy a vitás eset nyíltan fel táratik általa.«¹ Jgy oktatja ki a világ egyik leghatalmasabb munkásszervezetnek, az amerikai egyesült bányamunkásoknak elnöke, a sztrájk vezéreket. Tény, hogy mentői szervezettebbek a munkások, annálinkább tartózkodnak a felsorolt tekintetek figyelmenkívül hagyásától, melyeket a sztrájk szocziális jogosultságát, bár még mindig nem elkerülhetetlenséget jelentő ténykörülményekként ismertünk meg.

A társadalmi béke sztrájkok elleni biztosításának mindenkélt oda kell irányulnia, hogy az e tekintetek mellőzésével hevenyészett, céltalan sztrájkok száma csökkenjen. Ezért a sztrájk első sorban a munkásság erkölcsi, gazdasági és szellemi nevelésének a kérdése. E téren beválnak Földes szavai, hogy a szocziálpolitika leghatalmasabb eszköze a szocziálpedagógia. »Eszköz, mely talán lassan hat, lassan vezet célhoz, de szilárd alapra fekteti munkáját.«² Csak ha a sztrájk-szabadság e fattyúszülőtteit szervezési és nevelési utón kiirtottuk, remélhetjük a fenmaradó sztrájkokat magasabb fokú társadalmi berendezések

¹ Mitchell John, *Organized labour* (nem. ford. H. Hasse, Dresden, 1904.) L. 133.

² Földes, *Társadalmi politika — társadalmi pedagógia*. Társadalompolitikai közlemények. I köt I. füz. 2. 1.

által kiegyenlíteni. Itt egyszerűen csak a helyes alapokra helyezett *szakszervezkedés és kollektív árszabályszerződések* (collectif bargaining, Tarifvertrag, kollektiver Arbeitsvertrag, contrat collectif au travail) fontosságára utalhatunk.

Ha el is kellett ismernünk, hogy a sztrájkok elkerülhetetlen hátrányai mellett eddigelé nagy mértékben oktanul idéztettek fel a munkások által — a mi természetesen igen nagy mértékben a vállalkozókra is kiterjesztendő és így közvetlenül az emiutt túlnyomó kudarczczal végződtek reájuk nézve — még sem lehet tagadásba vennünk, hogy túlnyomóan áldás fakadt a sztrájk fegyveréből számukra.

A sztrájkot magasabb szempontból kell tekintenünk, mint a melyből a kalmárnak a *követel és tartozik* rovatot egybevető számvetése indul ki. De még ha e szempontból vizsgáljuk is a munkásságnak a sztrájk okozta rengeteg áldozatait, ugy pl. az a 469 millió dollár a sztrájk és lockout okozta költség), a melylyel az Unió munkásságára az 1881—1900 között lefolyt munkaviszályok jártak, szétosztva csak 3 e ét (14 fill.) jelentenek minden egyes munkásra. Ha pedig az általuk elveszített 144 millió munkanapot szétosztjuk a felnőtt amerikai munkásság között, ugy egy napnál kevesebbet veszítettek fejenként. »De ez az idő,« — mondja Wright, az amerikai munkahivatal nagyérdemű igazgatója, — mem képvisel abszolút veszteséget, minthogy csökkenti annak szükségességét, hogy akár a piac keresletéhez való alkalmazkodás miatt, akár javítási célokból az üzemeket más időpontban szüntessék be, vagy szorítsák meg.« És Mitchell hozzáfűzi, hogy ez különösen áll a kőszénbányászatra, melyre ez időszakban az összes sztrájkok $\frac{1}{3}$ -a esett; az iparban az egyik évben sztrájkok miatt csak 10, ellenben technikai okok folytán teljes 111 nap ment veszendőbe.

De senki sem tagadhatja, hogy a józanul előkészített és vezetett sztrájkok folytán — habár szintén nem kizárólag általuk, mint egyesek vélik — a munkásoknak nagy mértékben sikerült életmódjukat emelni. Még ama helytelen, egynéhány fiatal heves szónok, vagy a mindenáron való személyes érvényesülésnek a munkásosztályban sem hiányzó képviselői által társaikra oktrojált és így közvetlenül kudarczczal végződő sztrájkok is végeredményben gyakran meghozták gyümölcsüket, a mennyiben vagy a közvéleményt rázták föl és munkásbarát szociálpolitikát váltottak ki, vagy a vállalkozókat tették, óvatosabbakká és kompromisszumokra hajlandóbbakká illetve őket a

sztrájkok lefolyása után a bajok és visszaélések önkéntes megszüntetésére vagy enyhítésére vezették.

Tényleg nem annyira maguk a közvetlenül kivívott sikerek, mint a vállalkozóknak a *sztrájkok* veszedelmétől való *félelme* az, mely a munkásság számára oly hatályos hátvédvé teszi a sztrájkot a tőkével szemben. Határozottan elismeri e tényt, *Leroy Bi'aulieu* azon tudósok egyike is. kik sohasem keveredtek abba a gyanúba, hogy a sztrájkoknak vagy a munkásság forradalmi törekvéseinek különös barátjai. »A sztrájk kétségtelenül hozzájárult a munkásnak munkaadója részéről való nagyobb elismeréséhez, számos részletvisszaélés, a kizsákmányolás és lealázás számos nemének megszüntetéséhez. A munkaadóknak és megbízottjainak több mérsékletet, több figyelmet és több igazságosságot kellett alkalmazniuk a közmunkásokhoz való viszonyukban. Bizonyára nagy különbség van a bánásmódban, melyben gyárosaink ma részesítik munkásaikat és azon bánásmód között, mely 30, 40, 50 évvel ezelőtt volt szokásos. Minden iparos tudja, hogy nem egy elszigetelt munkással van dolga, hanem buony emberekkel, a kiket a legkisebb visszaélés egyesülésre, munkájuk rögtöni megtagadására bírhat. Azt állítani, hogy a sztrájk sohasem volt hasznos a munkásra, jogainak és méltóságának védelmére, a kizsákmányolás és mindennapi sértések elkerülésére, annyit tesz, mint nem ismerni az ipar történetét. Valójában, kevesbbe a tényleges sztrájkoknak volt ily kedvező hatásuk, mint a sztrájk pusztá lehetőségétől való félelemnek.«¹

A sztrájk tehát nemcsak gazdasági tekintetben javította a munkások helyzetét, hanem, társadalmi állását is nagy mértékben kedvezően befolyásolta. De nem kisebb ama kulturális és erkölcsi eredmény, melyet minden sztrájk magában véve reájuk nézve jelent. A sztrájk nem egy oktalan, műveletlen, vad tömegnek vagy a munkásság salakjának önző nyilvánulása. »A munkaviszályok« — mondja helyesen Webb idézett munkájában — »magasabb képzettség folyományai. Tőkefejek nem sztrájkolnak. Át kell tekinteniük gazdasági helyzetüket, mielőtt e végső eszközhöz nyúlnának.« Hozzávethetjük még a Webbeknek itt is érvényes felfogását: »Önálló egyesülések teremtése azon célra, hogy a munkaadó akaratával szembeszálljanak, bizonyos fokú személyes függetlenséget és jellemszilárdságot igényel.«² Ha a sztrájk már ilyen előfeltételekből indiil ki, rtgy nem kisebb a

¹ P. Leroy-Beaulieu: *Repartition des richesses*, Paris, 1881. p. 397.

² Id. tört mű 32. 1.

munkásság intellektuális és erkölcsi fokára való utóhatása sem. Minden küzdelem, mely egy magasabb kultúrfokért folyik, a gazdasági eredmény mellett morális emelkedést is jelent. Alig képzelhető valami, mely valamely egyoldalú ténykedés által elbutult vagy eldurvult embertömeg nemesebb énjére appellálna mint valamely magasabb eszméért vagy elvért szolidaritásán felvett küzdelem, vagy a tudatra ébredt igazságtalanság feletti »jogos« felháborodásnak nemes tüze. A sztrájk ez emberek legszebb érzelmeit veszi igénybe, szociális lénynyé teszi az egoisztikus elszigeteltségében elkeseredett, mindenre kapható egyént.

A sztrájkoló munkás tudja, hogy egymaga nem javíthatja meg helyzetét, közös győzelem vagy biztos bukásuak néz elébe. Ennélfogva társaira folytonos tekintettel kell lennie; készleteivel takarékoskodnia kell, mivel nemcsak magát és családját, hanem esetleg inséges bajtársait is segítenie kell. A névtelen küzdők között az emberi heroizmus nem egy virága fakad. A sztrájkok eme erkölcsi természetű jó hatásai nem hiányoznak természetesen a sikertelen sztrájkoknál sem és ebben rejlik újabb értékük a munkásságra. »Éégi igazság — mondja Mitchell — hogy egy elveszített sztrájk egy megnyert sztrájkot jelent. Bár engedjék át az emberek a csatatért, meglőve és megverve s veszítsenek bármennyit is béreikből — de mások hevülnek küzdelmük által bátorságra; társaik és egykoron maguk nyernek az áldozat által; lelkiismeretlen vállalkozók ellen nem pusztán a sztrájk megnyerésének lehetősége, hanem már a készség is megvédelmezi még egy kilátás nélküli harezot megvívni.«¹

A sztrájk mindezek folytán, nemcsak a bérmunkásságnak becses fegyvere, mely a kultúra haladásában való arányos részesedést biztosítja számukra, hanem az összesség szempontjából is morális igazolásául szolgál az, hogy magánál nagyobb bajokat hárít el. Mert ki tagadhatja, hogy inségbérek, gyermek- és nőimunka kiaknázása, az egészséget veszélyeztető műhelyek stb. stb. a társadalomra nagyobb bajt képviselnek, mint a sztrájk? A vállalkozók is emberek, közöttük is a legkülönbözőbb karakterű, tisztességű és érzésű emberek találkoznak. Még ha a derekasabb vállalkozó hajlandó is munkásainak megadni azt a bért, melyet »észszerűnek« nevezünk, lelkiismeretlen pályatársainak a bérek leszorításával folytatott szennyes versenyé folytán kénytelen elfojtani nemesebb érzületét.

¹ I. m. 151. 1. és köv.

A sztrájk egyenlősítheti a munkaviszony feltételeit, az ethikailag derekasabb munkaadó készségét teszi a többieknek is zsinórmértékévé. Még oly mérsékelt szociálpolitikus, mint Van der Borcht, a német birodalmi statisztikai hivatal főnöke, is elismeri a sztrájkokról, hogy úgy működhetnek, mint a tisztító vihar, a mennyiben egészségtelen versenyviszonyokat és nem szolid elemeknek illojális magatartását kiirtja és a versenynek a közgazdaságra hátrányos átjátszását a bényomás területére megszünteti. *A mennyiben a munkaviszályok csakugyan kiküszöbölik az egészségtelen és tisztességtelen versenyt és a viszonyok gazdasági és társadalmi javulására adnak alkalmat, a nemzetgazdaság szempontjából is jogosultaknak kell azokat elismernünk.* «¹

De — bármily antagonisztikusnak lássék is — közvetve a vállalkozóknak is javára válhatik a sztrájk. Az egész nemzetgazdaság javát jelenti az a körülmény, hogy igen nagy technikai haladások idéztettek elő sztrájkok által. A vállalkozók az elért béremelést épen nem tudják mindig a fogyasztók nagy tömegére áthárítani, kénytelenek új találmányok megvalósításával az előállott veszteséget helyreülni. Ha emelkedik a bér, úgy emelkedik azzal az érdek is — mondja Herkner — a magasan fizetett munkást gépmunkával helyettesíteni . . . Angolország és Észak-Amerika a legmagasabb bérek hazája, köztudomásszerűen a legtökéletesebb technika otthona.² Ily módon nemcsak a kulturális haladás, hanem idővel még a vállalkozók is hasznot meríthetnek a sztrájkokból. Hogy pedig ott, a hol egy felvilágosodott és kellően szervezett munkásság kezében van a sztrájk fegyvere, az ma többé a technikai haladás ellen nem használta fel, azt mutatja a tény, hogy 1881 — 1900 között az Egyesült-Államokban lefolyt óriási számú sztrájk közül csak 700 fordult körülbelül új gépek behozatala ellen, de ott is inkább csak a vele járó hátrányoknak méltányos enyhítése céljából.

Miután leplezetlenül elismerjük a sztrájk kárait és veszedelmeit, szükséges volt az érem másik oldalát is megvizsgálnunk a nélkül, hogy abba a gyanúba keverednénk, mintha a sztrájkokban valamely nagyon kívánatos jelenséget látnánk. A sztrájkot mindezek tekintetbevételével oly *rossznak ismertük fel, mely bizonyosoly célok elérésére szolgálhat, melek elérése az összesség szempontjából is ellensúlyozhatja a sztrájk okozta bajokat.* De még

¹ Van der Borcht: *Grundzüge der Sozialpolitik*, Leipzig, 1904. S. 293.

² Herkner H.: *Die Arbeiterfrage*, H. Aufl. Berlin, 1896. S. 89.

e téren is minden helyes szociálpolitikai törekvésnek oda kell irányulnia, hogy azon ma még jórészt szükségkép a sztrájkok által elvégzett hasznos és szükséges funkciók más, még kevésbé hátrányos társadalmi intézmények által végeztessenek el. A sztrájk esetleges előnyei dacára igen *primitív emeltyűje a kulturális haladásnak* s talán el fog érkezni majdan az a boldog korszaka az emberiségnek, mely, Rodbertus szavai szerint, nem tudja majd felfogni a mai harcok megengedését, az összesség javára teljesítendő szociális funkciók önkényes megszakítását. Ha áll is, a mit Sehmoller mond, hogy »oly óriási társadalmi átalakulások, minőkön a közgazdaság és az egész társadalmi rend száz év óta keresztül ment, nem voltak krízisek és betegségek nélkül lehetségesek; a felesleges gőznek el kellett távoznia; a koalíciószabadság szelepe nélkül sokkal pusztítóbban hatott volna . . . hogy a jelentékeny béremelések az utóbbi 50 évben Angliában és a kontinensen a koalíciószabadság, a jogosult és jogosulatlan munkabeszüntetések nélkül alig állottak volna be«, mindezek elismerésével kétségtelen, hogy első sorban a mai társadalmi rendszer híveinek a legfőbb érdeke, hogy a sztrájkok mértékét, fattyúhajtásait és kinövéseit helyes társadalmi politikával a minimumra korlátozzák, mert minden sztrájk újabb bizonyága a mai munkaviszony reformszükségletének.